

PRIMJENA ROGERSOVE "NE-DIREKTIVNE" METODE U PASTORALNO-ODGOJNOM DJELOVANJU (I)

Ante Mrvelj, Split

UVOD

Promatrajući pokoncilski pastoral u sklopu cjelokupne crkvene prakse, može se reći da on obuhvaća sve crkvene dimenzije i povezanosti, ukoliko je Crkva sva i u svemu u službi čovjeka. Riječ je o konkretnom čovjeku sa svim njegovim problemima. Zbog toga suvremeni pastoral ozbiljno i bez oklijevanja istražuje i ispituje sva sredstva koja mu mogu biti od pomoći u njegovom specifičnom zadatku usmjerenja čovjeka k Bogu, ali i s naglašenim interesom da čovjeku pomogne u njegovom sveukupnom ljudskom dozrijevanju.

U tom pogledu, logično je da će humanističke znanosti imati svoje mjesto pri pomaganju, a na poseban način psihologija sa svojim različitim pristupima. Nas u ovom radu interesira baš ta povezanost i suradnja psihologije s pastoralom, polazeći od pojma ljudske osobe u svim njezinim dimenzijama i odlikama.

Teško je naći ijednu pastoralnu djelatnost, koja ne pretpostavlja i određenu psihologijsku kompetenciju kod svećenika ili vjerskog odgojitelja. Mjesto gdje psihologija najfunkcionalnije i najdjelotvornije ulazi u pastoralnu djelatnost jest psihološko pomaganje, na poseban način razgovor ili kolokvij.

Nas ovdje zanima primjena jednog od psiholoških kolokvija u pastoralnoj djelatnosti, prema učenju i primjeni američkog psihologa Carla Ransoma Rogersa. Riječ je o kolokviju "orijentiranom-naklijenta", u našem slučaju, na vjernika.

Rogersov psihološki kolokvij temelji se na "ne-direktivnosti", i na tendenciji aktualizacije same osobe. Naime, stav Rogersa je da je čovjek po svojoj prirodi svrhovito biće, i da u svom razvoju teži aktualizaciji i samoaktualizaciji sebe i svoga "Ja" na putu postizanja zrelosti.

Činjenica je da se danas još uvijek u duhovnim razgovorima svećenika shvaća kao "vodiča", kao onoga koji predlaže "odgovarajuća sredstva" za rješavanje problema i prevladavanje teškoća. Riječ je, dakle, o čisto direktivnom djelovanju temeljenom na osobnosti duhovnog savjetnika, njegovoj duhovnoj kompetentnosti i karizmi. Vjernik bi se u tom slučaju trebao samo usredotočiti na izbor svećenika kojemu bi povjerio svoju dušu da je vodi "putovima Božjim".

Rogersov kolokvij ne-direktivnog karaktera, naprotiv, ima cilj potencirati realizatorske sposobnosti vjernika, jer nijedan duhovni savjetnik, ma koliko on bio dobro duhovno i znanstveno osposobljen, ne može nadomjestiti osobu s kojom je ušao u dijalog. Konkretno ostvarenje pripada uvijek "podložnoj" osobi u kolokviju, u našem slučaju - vjerniku. Riječ je o pomaganju vjerniku da se sam odredi i da sam

vrednuje svoje mogućnosti uz djelovanje Milosti, bez izravnih pritisaka i utjecaja sa strane.

Ovdje se ne može zanemariti poteškoća s pastoralnog gledišta, da mnogi svećenici i duhovni odgojitelji nisu pripremljeni za kolokvij i pravila koja pokreću svaki tip dijaloga, za korektan način odnosa s individuom. To su nedostaci koji mogu dovesti svećenika da, služeći se ne-direktivnom tehnikom, čini direktivna djela.

Rogersov kolokvij nije neka "jednostavna tehnika", i zato ne može biti primjenjen od onih koji su upoznali tek neke metodološke pojmove. Primjena Rogersova kolokvija ne-direktivnog karaktera i usredotočena-na-osobu, zahtijeva određena psihologijska znanja. Tu potrebu znanja mlađe svećenstvo i te kako osjeća.

Crkveno učiteljstvo, kao i sam papa Ivan Pavao II, u posljednjih nekoliko desetljeća ne prestaju naglašavati da se djelatnici na pastoralnom i odgojnom polju više služe pomoćnim znanostima, prvenstveno psihologijom. Ističu da je važno kod pomaganja kršćanskog rasta osobe, uvažavajući prednost djelovanja Milosti, ne zanemariti cjelokupni ljudski razvoj dotične osobe. Jedan primjereni apostolat danas, uostalom, i ne može bez komplementarnosti psiholoških, socioloških i antropoloških disciplina.

Prema tome, svećenici, pastoralni suradnici, animatori grupa, odgovorni u vjerskim zajednicama, odgojitelji, katehisti, koji su sigurni u sebe i žele bolju djelotvornost svoga pastoralnog i odgojnog djelovanja, ne smiju zanemariti, omalovažavati ili čak odbaciti nova pomoćna sredstva koja im psihološka znanost nudi.

1. NOVI PUTOVI U PSIHOLOGIJI

Letimični pogled kroz povijest razvoja psihologije otkriva nam zanimljiv razvojni slijed kojega možemo svesti na tri etape: polazi od klasičnog pravca introspektivne psihologije¹, zatim slijedi bihevioristička škola², da bi se vratio subjektivnom stavu praćen psihoanalizom.

Carl Ransom Rogers³ dugo je vremena "izbliza" proučavao ove smjerove u psihologiji u pogledu njihove praktične primjene, posebno na polju terapije. Nije slijepo slijedio ni jednu od navedenih struja, ali je od svih uzimao ono što je korisno i u praksi primjenljivo. Smetala mu je isključivost u psihologiji koja je vladala u smislu "subjektivno" ili "objektivno"! Osjetio je potrebu da nadiđe tu dihotomiju, tu podijeljenost u psihologiji.

Uostalom, u posljednjih nekoliko desetljeća, toliki su psiholozi tražili nove putove u psihologiji. Od klasične psihologije razvili su se novi

¹ C. R. Rogers ovaj pravac naziva "subjektivnim" stadijem u psihologiji.

² Ovaj pravac Rogers naziva "objektivnim" stadijem u psihologiji.

³ Radi praktičnosti, dalje u tekstu: C. R. Rogers, ili samo Rogers.

smjerovi koji su uveliko razvili, ali i transformirali Freudovu psihološku misao. Dosta se prisjetiti Junga, Fromma, Adlera i drugih.

U isto vrijeme su se razvijale i druge struje u psihologiji počevši od Murrayeve motivacijske teorije osobnosti, preko Allportove personalističke teorije osobnosti, do Maslowljeve humanističke teorije, Murphyeve biosocijalne i Rollo Mayeve egzistencijalne. Sve veći utjecaj u psihologiji imala su fenomenološka, humanistička, personalistička, perceptivna i slična strujanja.

U ovaj obnoviteljski pokret u psihologiji spada i C. R. Rogers sa svojom teorijom o "vlastitom ja" ili "self". Maslow je ovo novo strujanje u psihologiji nazvao "treća sila".⁴ Ovim nazivom Maslow je htio da se međusobno razlikuju, a zatim i suprotstavi, dvijema već postojećim "silama": biheviorizmu i psihoanalizi.

2. RAZVOJ MISLI I METODE C. R. ROGERSA

Potrebno je predstaviti slijed razvoja misli C. R. Rogersa. Riječ je o tri temeljna prijelaza. Rogers je pošao s dosta ustaljenim stavom u znanstvenom pogledu, i na tom postojećem psihologijskom aspektu temeljio je svoje razdoblje "ne-direktivne" terapije.

Drugi korak je bio potpuno usredotočenje na osobnost klijenta.⁵ Riječ je o tretmanu u terapiji s više humanosti i subjektivnosti. Takvu terapiju Rogers je nazvao terapijom "usredotočenom-na-klijenta" ili fenomenološki period.

Na kraju, Rogers svoje treće razdoblje naziva periodom "egzistencijalista", u kojem ističe važnost međusobnog odnosa protagonista u terapiji. Rogers sada ističe da se osoba samo u susretu u kojem se osjeća prihvaćenom kao osoba, može osjećati sigurnom i slobodnom.

Tko je C. R. Rogers, reći će nam on sam u svojoj autobiografiji: "Ja sam klinički psiholog, po osobnom mišljenju odlučno humanistički psiholog; zatim sam psihoterapeut prvenstveno zainteresiran za dinamiku promjene osobnosti; istraživač sam koji izučava ove promjene što je bolje moguće. Kao čovjek, smatram se apsolutno optimistom u načinu promatranja života, malo povučen u svoju profesionalnu aktivnost; iako stidljiv u svojim svakodnevnim susretima, želim intimni susret sa svijetom, sposoban pružiti apsolutnu osjećajnost u susretima s drugima da bi ih u potpunosti shvatio."⁶

⁴ Usp. B. Giordani, *La relazione di aiuto secondo l'indirizzo di C. R. Rogers*, La Scuola-Antonianum, Brescia-Roma 1978, str. 32.

⁵ C. R. Rogers drži da naziv "klijent" najbolje odgovara osobi kojoj je potrebna psihološka terapija. Zato odbacuje druge nazive kao: pacijent, bolesnik, analizant i slično. Rogers je odabrao naziv klijent jer "klijent označava... onoga tko po vlastitoj volji dolazi za pomoć u vezi s nekim problemom, ali bez ikakva znaka oslobođenja od vlastite odgovornosti za stanje". Tako se "izbjegava konotacija da je on bolestan, ili da je objekt nekog eksperimentiranja i tome slično". C. R. Rogers, *Client-centered-therapy*, HMCo, Boston, USA, 1965, str. 7, bilješka 1.

⁶ C. R. Rogers, *Autobiographie*, Epi, Paris 1971, str. 5-6.

Svakako, u posljednjih 30-ak godina na psihoterapeutskom polju razvio se jedan stav u smislu rekonstruiranja vlastitih osobnosti i potpuno "vlasništvo" same osobe. Glavni začetnik ovog novog usmjerenja je baš C. R. Rogers koji govori o unutarnoj energiji osobe koja omogućuje samoaktualizaciju osobe. Rogers drži da svaka osoba posjeduje tu energiju koja je može usmjeriti prema ciljevima u budućnosti, da nađe svoje osobno usmjerenje.

2.1. Razdoblje Rogersove "ne-direktivne" terapije

Svoj sustav terapije, koju je Rogers razvio, samo je u početku nazvao "ne-direktivna" terapija da bi obilježio svoju terapeutsku metodu, za razliku od direktivnosti koja je vladala u terapiji njegova vremena. Budući da naziv "ne-direktivna" terapija ili metoda ne izražava ključnu ideju Rogersove terapije ili metode, on ga je samo nekoliko puta upotrijebio u svojim djelima.⁷ No, ovaj su izraz puno upotrebljavali Rogersovi suradnici i učenici, a proširili su ga i njegovi protivnici, pa se i dan danas puno koristi da bi se shvatila bit Rogersove terapije.

U svakom slučaju, Rogersova se terapija temelji na uvjerenju autora da svaka osoba posjeduje vlastite sposobnosti za promjenu svoje osobnosti. Ukoliko je osoba, dakle, sposobna mijenjati svoju osobnost, onda je ona sposobna mijenjati i svoje ponašanje.

Zbog ove Rogersove kvalifikacije osobe uloga terapeuta bila je u njegovoj ne-direktivnoj terapiji vrlo ograničena; on je u odnosu prema klijentu bio manje direktivan nego što je bio slučaj u drugim psihološkim terapijama. U ovom svom prvom razdoblju Rogers je smatrao da terapeut ne treba davati bilo kakve savjete i upute klijentu. Također je zauzimao stav da terapeut niti treba niti smije davati odgovore na upite klijenta, niti postavljati vlastita pitanja. Sve što je terapeut trebao u ne-direktivnom procesu psihološke terapije jest biti "refleksija" klijentu za sve ono što je klijent rekao, te u tom "retrospektivnom opažanju" razjasniti klijentu njegove želje i osjećaje.⁸

Dakle, počeci ne-direktivne Rogersove terapije temeljili su se na dva važna čimbenika ili procesa: na refleksiji i razjašnjavanju. U tim procesima terapeut nije smio iskrivljavati sliku koju je klijent o sebi imao unatoč činjenici da je ona kriva. Zadatak terapeuta u ne-direktivnoj terapiji bio je osvijetliti klijentu tu o sebi iskrivljenu sliku, a zatim je reflektirati natrag. Terapeut dakle, treba reflektirati klijentu ono što klijent stvarno želi, osjeća, ili kaže.

⁷ Usp. C. R. Rogers - M. Kinget, *Psicoterapia e relazioni umane*, Boringhieri, Torino 1970, str. 19.

⁸ Usp. B. Giordani, *La relazione...*, str. 96-102; C. R. Rogers - M. Kinget, *Psicoterapi...*, str. 19-22; A. Fulgosi, *Psicologija ličnosti. Teorije i istraživanja*, ŠK, Zagreb 1990, str. 296.

Ono što Rogers smatra važnim u ne-direktivnoj psihoterapiji, nije samo odsutnost direktivnosti, nego prisutnost određenih stavova kod terapeuta prema klijentu, kao i određeni stupanj shvaćanja međusobnog odnosa. Misli se na stavove koje terapeut treba imati u sebi, a onda i u terapiji.

Prema tome, ne-direktivna metoda ni u kojem slučaju ne znači: "pusti", "mani", jer ne-direktivnost i ne postoji u apsolutnom smislu, tj. ne postoji kao čista neutralnost. Slijediti ne-direktivnu metodu u Rogersovom smislu znači držati se temeljnog stava, da svaki individuum posjeduje u sebi sposobnost, prikriveno ako ne očito, da shvati životne stavove koji ga muče i čine nesretnim i da se samoaktualizira. Zato Rogers smatra da individuum nije netko koga treba gurati izvana, bez mogućnosti da i sam utječe i djeluje na tok procesa.⁹ Težnja individua za aktualizacijom i samoaktualizacijom je velika. Zato se za Rogersovu ne-direktivnu psihoterapiju i kaže da ona nije samo terapija slobode, nego da je samo i jedino terapija slobode.

2.2. Razdoblje Rogersove terapije "usredotočene na klijenta"

C. R. Rogers nije bio statičan u svom znanstvenom istraživanju, nego je kao klinički psihoterapeut puno vremena provodio u individualnoj psihološkoj terapiji. Ta praksa i iskustvo doveli su ga do zaključka da bi koncept njegove teorije više došao do izražaja ako bi izmjenio sami naslov. Tako je 50-tih godina Rogers u svojim nastupima, knjigama i člancima počeo umjesto ne-direktivne terapije, upotrebljavati naziv: "terapija-usredotočena-na-klijenta", "client-centred-therapy".¹⁰

Bio je to početak fenomenološkog razdoblja Rogersove psihoterapije. U svojoj "client-centred" terapiji Rogers ističe da odgovornost vrednovanja ili odlučivanja ne spada na terapeuta, nego na klijenta. Ovdje je važno istaknuti da je polazna točka i temelj "client-centred" terapije u neograničenom povjerenju u moć razvoja svake osobe. Zato umjesto dosadašnjeg naglašavanja i inzistiranja na ne-direktivnosti savjetodavca, tj. terapeuta, Rogers sada stavlja naglasak na usredotočenost ili usmjerenost prema klijentu. Od terapeuta se traži da shvati klijenta s njegove točke gledišta, s klijentova okvira referencije.

Najbolji oblik terapije za klijenta se sastoji u istraživanju negativnih osjećaja koji su često i opasni i nepoznati. Ovo istraživanje je moguće samo onda kad klijent osjeti da je shvaćen i bezuvjetno prihvaćen. To je početni uvjet susreta između terapeuta i klijenta u

⁹ Usp. R. Zavalloni, *La terapia non-direttiva nell'educazione*, Armando-Roma 1975, str. 62-63.

¹⁰ Usp. C. R. Rogers, *Client-centred-therapy...*, str. 3-18; isti, *On becoming a person*, HMCo, Boston, USA, 1961, str. 243-269; isti, *La terapia centrata-sul-cliente*, Martinelli-Firenze 1970, str. 215-244; R. Zavalloni, *La terapia...*, str. 60-62; 179-184.

terapiji "usredotočenoj-na-klijenta". Terapeut treba percepirati klijenta onako kako klijent percipira sama sebe. Terapija usredotočena-na-klijenta zahtijeva od terapeuta da bude uključen u sam proces doživljavanja kojega klijent proživljava, i da što aktivnije doživljava osjećaje klijenta kojega ima ispred sebe.

Da bi se u tome i uspjelo, potrebno je ispuniti tri osnovna uvjeta. Prvi je da savjetodavac ili terapeut osjeća bezuvjetno poštovanje prema klijentu. Drugi uvjet je sposobnost empatijskog¹¹ shvaćanja klijenta, i treći je uvjet, vrlo važan, da klijent u terapiji osjeća to bezuvjetno poštivanje i empatijsko razumijevanje od strane terapeuta.

Iz rečenoga se može zaključiti da je znanstveni Rogersov slijed bio *prijelaz s terapije na metodu*. Prijelaz s terapije u kojoj se upotrebljavaju striktno određene tehnike, i gdje se terapeut osjeća "ekspert" u vođenju klijenta da postane svjestan samog sebe, do metode koja prepoznaje u klijentu dinamizme, mogućnosti osobnog razvoja, i temeljne stavove: bezuvjetno pozitivno poštivanje i empatijsko shvaćanje klijenta. To su komponente tog drugog Rogersova terapijskog perioda, nazvanog "fenomenološki" ili "terapija-usredotočena-na-klijenta".

2.3. Egzistencijalno razdoblje Rogersove teorije

Ustrajan u svojoj kliničkoj praksi, u svojim iskustvima, tumačenjima i objašnjavanjima, Rogers je svoju psihološku misao mijenjao i treći put. Treće, i posljednje razdoblje Rogersove terapije, poznato je pod imenom "razdoblje egzistencijalista".¹²

Ovo razdoblje je nazvano "egzistencijalista" jer označava Rogersov povratak egzistencijalizmu koji čvrsto inzistira na subjektivnom elementu terapijskog odnosa. U svom trećem razdoblju Rogers se još više udaljuje od ranijih specifičnih tehnika u svojoj psihološkoj terapiji. Sada su "tehnike" nevažne u terapijskom procesu, a važnost se daje uspostavljanju osobnog odnosa u terapiji gdje važnu ulogu ima terapeuta neposrednost, autentičnost i spontanost. Naglasak se stavlja na stvaranje terapijske atmosfere u psihoterapijskom procesu. Riječ je, u stvari, o Rogersovom ponovnom povratku na početnu koncepciju terapijskog odnosa inspiriranog na "terapiji odnosa" Otta Ranka.¹³

¹¹ "Empatija" je tipični termin Rogersove kliničke psihologije, a znači sposobnost staviti se na mjesto drugoga i percepirati svijet kako ga percipira i vidi drugi. U našem slučaju, terapeut se treba potruditi da se stavi u stanje klijenta; da uđe u klijentov subjektivni svijet "kao da je" njegov vlastiti, ali uvijek da bude svjestan onoga "kao da je". Usp. C. R. Rogers, *On becoming...*, str. 14, 51 i 183.

¹² Usp. B. Giordani, *La relazione...*, str. 112.

¹³ Usp. C. R. Rogers - M. Kinget, *Psicoterapia...*, str. 133; R. Zavalloni, *La terapia...*, str. 28-31; N. Criniti, *L'educazione dei ragazzi difficili*, Ed. Antonianum, Roma, La SE.- Brescia 1974., str. 14.

Terapeutski susret inspiriran Rankovom idejom, sam Rogers je ocijenio kao korak naprijed jer se terapeut u njemu osjeća kompetentniji i djelotvorniji, i u isto vrijeme uočava određeni red u terapeutskom procesu. Terapeut sada nije više pasivan u terapeutskom odnosu, nego može i treba iskazivati svoje osjećaje. Rogers s oduševljenjem govori da u pravom ljudskom susretu treba biti stvarni odnos između "tu per tu", a ne "ti i ono". Rogers ovo naglašava zato jer je važno da se individuum u terapeutskom tretmanu doista osjeća kao subjekt, a ne objekt. Terapeutski odnos je, prema Rogersu, nešto što se živi, a ne nešto što se samo promatra. Ono što treba istaknuti u terapeutskom odnosu je osoba, a ne stvar, biće koje misli, želi i osjeća i to kao ljudsko biće, a ne kao nekakav automat.

Ovim stavom Rogers definitivno odbacuje svoje dosadašnje tehničke i stvarne sheme, i kompletno usvaja ideje i principe egzistencijalne filozofije, posebno humanističku ideju spomenutog psihoanalitičara Otta Ranka. Rogers je uvjeren da samo u onom terapeutskom odnosu u kojem se individuum osjeća kao subjekt, a ne objekt, kao netko, a ne nešto, klijent može osjetiti sigurnim, slobodnim i prihvaćenim.¹⁴

Rogers, dakle, u svojoj "novoj terapiji" naglasak stavlja na osjećaje. Terapija treba obuhvaćati doživljavanje emocije, neposrednost, stvarno doživljavanje "klime", a ne samo verbalne refleksije. Važna je baš spomenuta klima terapeutskog odnosa u kojoj se terapija odvija, te odnos između terapeuta i klijenta. Da bi se uspostavila ta klima sigurnosti i afektivnosti, od koje ovisi uspjeh ili neuspjeh same terapije, važnu ulogu ima terapeut. Riječ je o dispozicijama terapeuta u odnosu prema klijentu. Terapeut u novoj Rogersovoj terapiji ne može biti hladan i pasivan, niti može biti tek jednostavni sugovornik, nego onaj koji se stavlja na službu u stvarnom susretu pomaganja.

Stoga C. R. Rogers ističe nekoliko radikalnih novina koje bitno karakteriziraju uspostavljanje nove terapije. Te novine jesu:

- u pravom terapeutskom odnosu traži se *osobni susret* u punom smislu. Dakle, taj odnos treba imati subjektivni karakter;

- u odnosu s klijentom, terapeut treba živjeti stvarnu *autentičnost*;

- ne davati važnost tehnikama i psihološkim teorijama u terapeutskom odnosu, nego *osobnom stavu*;

- zbog neefikasnosti tehnika, terapeut je prisiljen *biti aktivniji* u odnosu s klijentom.¹⁵

S ovim novim egzistencijalnim elementima u terapeutskom odnosu, Rogers je obogatio svoju posljednju metodu nazvanu "novom

¹⁴ Usp. C. R. Rogers, *On becoming...*, str. 108-109; C. R. Rogers - M. Kinget, *Psicoterapia...*, str. 253; B. Giordani, *La relazione...*, str. 113; R. Zavalloni, *La terapia...*, str. 68.

¹⁵ Usp. B. Giordani, *La relazione...*, str. 115-116.

terapijom". Time je Rogersova terapija postala manje "tehnika", a puno više - umjetnost!

Iako je naziv terapija "usredotočena-na-klijenta" značajniji od naziva "ne-direktivna" terapija, radi jezične pogodnosti, u svijetu psihologije je ipak prevladao ovaj drugi naziv koji smo i mi usvojili.

3. UVJETI ZA USPJEŠAN TERAPEUTSKI PROCES

Zahvaljujući svojem dugom i uspješnom kliničkom iskustvu, Rogers ističe šest uvjeta koji trebaju biti ispunjeni da bi psihološka ne-direktivna terapija (usredotočena-na-klijenta) bila uspješna. Oni su nužni da bi terapija uopće dovela do promjene osobnosti klijenta.

Prvi uvjet je da su obadvije osobe, i terapeut i klijent, u *psihološkom kontaktu*. Nijedan terapeut ne može pomoći klijentu ukoliko se međusobno ne upoznaju. Naime, nema ozbiljnih promjena osobnosti bez psihološkog odnosa terapeuta i klijenta.

Drugi uvjet je da se prva od tih dviju osoba, klijent, nalazi u stanju *unutarnjeg nesklada, da je nepodudarna (=inkongruentna), ranjiva ili tjeskobna*.

Treći uvjet je da druga od dvije osobe, terapeut, bude u stanju *unutarnjeg sklada, podudarna (=kongruentna) i integrirana* u svom odnosu s klijentom. Terapeut treba biti svjestan svega onoga što čuje, vidi i doživljava u terapeutskom odnosu, kao i svoje eventualne nepodudarnosti koju nije uspio izbjeći.

Četvrti uvjet za uspješnu psihološku terapiju jest da terapeut *doživljava bezuvjetno pozitivno* osjeća prema klijentu. Riječ je o toplom prihvaćanju klijenta ocjenjujući ga kao osobu u nastajanju, bez donošenja bilo kakvih sudova o doživljajima ili osjećajima klijenta.

Peti uvjet za uspjeh Rogersove psihološke terapije jest da terapeut *empatijski doživljava, razumije i osjeća* klijentov nutarnji privatni svijet doživljavanja kao da je njegov osobni. Rogers veliku važnost daje empatiji tokom terapeutskog susreta. Po njemu je terapeut, kad jedanput uđe u privatni i subjektivni svijet klijenta na empatijski način, sposoban da klijentu svojim empatijskim stavom pomogne u njegovoj borbi s nejasnom, konfuznom i iskrivljenom slikom o samom sebi.

Šesti Rogersov uvjet za uspjeh u njegovoj terapiji jest da terapeut, barem djelomično, *iskáže i priopći klijentu* svoje empatijsko i bezuvjetno razumijevanje i uvažavanje. To priopćavanje empatije može biti riječima, a može biti i znacima, tako da klijent to može percepirati.¹⁶

¹⁶ Usp. C. R. Rogers, *La terapia centrata...*, str. 50-51; C. R. Rogers - M. Kinget, *Psicoterapia...*, str. 166; A. Fulgosi, *Psihologija ličnosti...*, str. 298; R. Zavalloni, *La terapia...*, str. 70-75; B. Giordani, *La relazione...*, str. 120. Dobro je primijetiti da je Rogers svoje uvjete publicirao 1957. i smatrao ih je nepromjenjivim. No, ipak je osobno deset godina poslije, 1967. preporučio izmjenu stila šestog uvjeta koji u

To su ti uvjeti koje treba ostvariti da bi terapijski odnos bio uspješan. Sve drugo će se ostvariti klijentovom urođenom tendencijom za aktualizacijom i samoaktualizacijom.

Rogers je, dakle, u svoju terapijsku metodu skupio: subjektivno i objektivno, mistično i znanstveno, umjetnost i znanost. Posebno je naglasak ipak stavio na: afektivnost, iskustvo i intuiciju!

4. DINAMIKA OSOBNOSTI I NJEZIN RAZVOJ PO TEORIJI C. R. ROGERSA

Rogersovu terapijsku metodu lakše ćemo shvatiti, a time i primijeniti, ako malo izblizega upoznamo njegovu koncepciju ličnosti ili osobnosti. Rogersovo učenje o čovjeku je jedan od temelja humanističko-egzistencijalne psihologije jer je po sebi optimistično. Moderna humanistička psihologija ne prihvaća pesimističko tumačenje psihoanalize prema kojoj je čovjek taman, mračan, grješan, jadn. Osoba, prema Rogersu, nije netko tko o sebi može dati samo pesimističku sliku. Dapače, svaki čovjek posjeduje optimizam i nadu u sebi. Posjeduje, u stvari, sve potrebne unutarnje preduvjete za zdrav i kreativan razvoj svoje osobnosti. Čovjeka u tome može omesti samo "djelovanje izvana." No, to su ograničeni utjecaji koje individuum može nadvladati prihvaćanjem odgovornosti i samoodgovornosti.

Kad Rogers govori o naravi čovjeka, on to čini s puno poštovanja prema čovjekovoj prirodi. Rogers ističe potpunost ljudskog bića koje teži za potpunom realizacijom svojih unutarnjih potencijala. On naglašava da ljudski organizam¹⁷ posjeduje urođenu naravnu sklonost razvoja u procesu aktualizacije, samoaktualizacije, postizavanju zrelosti i socijalnosti. Riječ je o aktivnoj snazi ili energiji koja usmjerava svakog individuum prema spomenutim ciljevima. Rogers zato vjeruje da će osoba postići optimalan razvoj, a i učinak, ako joj se omogući da se njena priroda otvara i razvija na osnovi osobnih, dakle urođenih mogućnosti.

Ova Rogersova teorija predstavlja fenomenološki pristup u psihologiji, što znači da daje važnost subjektivnom svijetu individuumu. Ističu se doživljaji pojedinca kao ono što je pojedinac jedino svjestan u određenom času i što je za njega realno. Njegove percepcije i doživljaji predstavljaju njegov svijet i spoznaju i ujedno su osnova za djelovanje. Osoba će reagirati na neki događaj u skladu svoje percepcije i interpretacije tog događaja, budući da čovjekova percepcija

izmijenjenom obliku glasi: "Klijent percipira, iako u maloj mjeri, četvrti i peti uvjet, tj. bezuvjetno pozitivno uvažavanje i empatijsko razumijevanje koje mu terapeut iskazuje!" C. R. Rogers - M. Kinget, *Psicoterapia...*, str. 166, šesti uvjet.

¹⁷ "Organizam", psihološki shvaćen, označava totalno psiho-fizičko jedinstvo osobe; označava osobu kao takvu. Rogers želi naglasiti da je organizam osoba; on u sebi uključuje totalnost osobe. Usp. C. R. Rogers - M. Kinget, *Psicoterapia...*, str. 34-35; R. Zavalloni, *La terapia...*, str. 42-43; B. Giordani *La relazione...*, str. 21.

svijeta nije odraz onoga kakav taj svijet uistinu jest, već uveliko ovisi od načina kako svijet biva opažan ili interpretiran od individuuma, tj. organizma. Drugim riječima, svaki individuum prema fenomenološkoj psihologiji osobnosti, percipira svijet na svoj jedinstven način. Individuum u stvari konstruira realnost u skladu sa svojim privatnim svijetom subjektivnog iskustva. No, Rogers ovdje ne govori o "objektivnoj" realnosti, nego o psihološkoj realnosti. Govori o načinu, o fenomenu na koji pojedinac opaža i doživljava svijet.¹⁸

Stoga, ukoliko druga osoba želi proučavati nečiji subjektivni ili privatni svijet, uspjeh će u tome samo ako pokuša svijet percipirati onako kako ga percipira dotični pojedinac. Razumjeti nečije ponašanje, shvaćanje, osjećaje, moguće je samo ako znamo kako ta osoba interpretira svijet, jer je subjektivni svijet individuuma temeljna stvar za razumijevanje njegova ponašanja. Da bi psiholog ili odgojitelj mogao promatrati svijet očima svoga klijenta, Rogers je eto, razvio čitavu jednu teoriju poznatu po imenom "ne-direktivna" terapija - metoda, ili "usredotočena-na-klijenta."

4.1. Struktura osobnosti

Rogers se relativno malo zadržavao na strukturalnim aspektima osobnosti, ali je zato više pozornosti posvećivao dinamici i promjenama u osobnosti. Ipak, proučavajući strukturu osobnosti, Rogers govori o njena dva glavna vida: već spomenutom "organizmu" i "vlastitom ja", ili pojmu o sebi ("self"). Osim ova dva glavna vida, Rogers u svojoj teoriji spominje i "fenomenološko polje", "idealno ja", "svjesnost" i "nesvjesnost".¹⁹

S psihološke strane Rogers shvaća pojam "organizam" kao sjedište cjelokupnog iskustva osobe. To ukupno iskustvo osobe koje se događa unutar organizma, čini fenomenološko polje osobe. Rogers govori o iskustvu, doživljavanju, ili fenomenološkom polju kao o nečemu što nastaje u kontaktu individuuma s vanjskom stvarnošću. Riječ je o percipiranju vanjskog svijeta i doživljajima vezanim za sam organizam.

Subjektivni svijet, ili subjektivna realnost, ili iskustvo individuuma, ima svoj svjesni i svoj nesvjesni dio. Svjesni dio fenomenološkog polja predstavlja onaj dio tog istog polja koji je simboliziran. Prema tome, svijet je simbolizirano iskustvo pojedinca, dok onaj dio iskustva ili fenomenološkog polja koji nije simboliziran, nije svjesni dio iskustva, nego nesvjesni dio.

¹⁸ Usp. C. R. Rogers, *La terapia centrata...*, str. 34-35; B. Giordani, *La relazione...*, str. 39-40; P. B. Marquet, *Carl Rogers o la libertà della persona*, Roma, Astrolabio, 1972, str. 48.

¹⁹ Usp. C. R. Rogers, *La terapia centrata...*, str. 188; C. R. Rogers - M. Kinget, *Psicoterapia...*, str. 146-150; R. Zavalloni, *La terapia...*, str. 44; B. Giordani, *La relazione...*, str. 21-26; A. Fulgosi, *Psihologija ličnosti...*, str. 280-281.

Ovim Rogers želi reći da svaki doživljaj osobe, ili ono što osoba misli, ne predstavlja za osobu automatski tu realnost. Rogers takve doživljaje definira kao pretpostavku o realnosti, jer ljudi, prema Rogersu, u većini slučajeva ne provjeravaju svoja iskustva i doživljaje. Čovjek svoje doživljaje često jednostavno zamjenjuje za realnost, zbog čega opet umjesto spoznaje ili znanja, čovjek ima zablude i predrasude o samom sebi i okolini. Prema Rogersovu mišljenju, takva osobnost je necjelovita, defektna, budući da je "cjelovita osobnost ona koja je u potpunosti otvorena prema podacima iz unutarnjeg doživljavanja, i prema podacima iz doživljavanja vanjskog svijeta".²⁰

Drugi strukturalni vid Rogersove teorije osobnosti je "vlastito ja" ili pojam o sebi. Ovaj "self" nastaje iz ukupnog iskustva pojedinca, ili iz fenomenološkog ili perceptivnog polja. Pojam o sebi sastoji se od svjesnih percepcija i vrijednosti o sebi ili u vezi sa sobom, pa je zato pojam o sebi i neka vrsta slike ili predodžbe o sebi. Elementi vlastitoga ja ili pojma o sebi jesu svijest o postojanju, tj. "ja jesam" i svijest o funkciji, tj. "ja mogu". Vlastito ja, ili percepcija samoga sebe, je važan čimbenik čovjekova iskustva zbog čega je i cilj individuuma da postane svoj pravi ja.²¹ Pojedinac može imati više svojih "ja": socijalno ja, svjesno ja, nesvjesno ja, itd.

4.2. Dinamika osobnosti

Rogers drži da je osoba po svojoj naravi uvijek usmjerena prema naprijed. On to povezuje s organizmom koji posjeduje tendenciju da aktualizira, održi, a time i pojača svoje doživljavanje. Tu dinamiku organizma Rogers naziva "tendencija aktualiziranju".²² Ova tendencija za aktualiziranjem je osnovni motiv individuuma jer upravlja ponašanjem individuuma od rođenja pa sve do smrti. Tendencija aktualizaciji osobnosti može se nazvati i samoaktualizacija, a predstavlja unutarnju nakanu organizma da razvije svoje mogućnosti za održavanje osobnosti. Potreba za uspjehom je osnovni motiv samoaktualizacije osobnosti, jer individuum preko uspjeha ispunjava svoje ljudske mogućnosti. Važna karakteristika tendencije aktualizacije ili samoaktualizacije jest da je ona ugrađena u fiziološke procese ljudskog tijela. Zato se za samoaktualizaciju i kaže da je ona biološka činjenica, a ne psihološka tendencija. Dakle, tendencija za ostvarenjem ili aktualizacijom je bit čovjekova života. Još važnija karakteristika ovog motiva za ostvarivanjem jest u tome što tendencija k aktualizaciji predstavlja glavnu snagu kod individuuma za postizavanjem veće

²⁰ C. R. Rogers, *Carl Rogers on personal power*, NY, Delacorte Press, 1977, str. 250. Vidi: također: A. Fulgosi, *Psihologija ličnosti...*, str. 281.

²¹ Uz pojam "vlastito ja", ili pojam o sebi, svaka osoba ima i pojam o "vlastitom idealnom ja". Ovo idealno ja opet je pojam o tome kakav bi individuum želio biti. Rogersovo "idealno ja" na određen način odgovara Freudovom "super egu". Usp. C. R. Rogers - M. Kinget, *Psicoterapia...*, str. 149-150.

²² C. R. Rogers - M. Kinget, *Psicoterapia...*, str. 144.

neovisnosti, većeg samopouzdanja, a pri tome i kreativnosti i iskustva. Ta težnja čovjeka za aktualizacijom ili samoaktualizacijom iskazuje se na više načina: težnjom za uspjehom, težnjom za većim znanjem, željom da se pomogne drugima, da se nešto ostvari, i slično. Dakle, tendencija aktualizaciji ima svoj smjer kretanja od jednostavnijih prema integriranijim strukturama osobnosti. Ona dovodi do formiranja adekvatnije osobnosti.

Tokom procesa aktualizacije osobnosti, može doći do određenih nesklada ili inkongruencija kod osobe.²³ To se događa kad dođe do nesukladnosti između percepcije individuuma o sebi i iskustva ili doživljaja. Zato Rogers veliku pozornost posvećuje kongruenciji ili skladu i konzistenciji između vlastitog ja i doživljaja. Organizam je taj koji djeluje tako da nastoji održati konzistenciju između percepcija individuuma o samom sebi, s jedne strane, i kongruenciju između tih autopercepcija o sebi i iskustva ili doživljaja, s druge. Stoga Rogers preporučava na odgojnom polju pravu i dostojnu slobodu u življenju vlastitih iskustava. No, ovdje riječ sloboda ne znači nedostatak discipline, autoriteta, ograničenja ili kontrole ponašanja. Riječ je o dostojanstvu osobe kao važnom čimbeniku u razvoju osobnosti. Ovdje Rogers želi reći da osobu treba prihvaćati i poštivati bezuvjetno,²⁴ jer je to prevažno za razvoj zrele osobnosti i funkcionirajuće osobe.

4.3. Razvoj osobnosti

Na temelju svog dugog kliničkog iskustva i rada s ljudima, Rogers je došao do svoje predodžbe o potpunom funkcioniranju osobe i zrele osobnosti. Za Rogersa je razvoj osobnosti prije svega proces, "continuum"²⁵ koji je u toku i koji ne prestaje. Osobnost je u neprekidnoj mijeni i nema konačnog, definitivnog stanja. Ona je u stalnoj transformaciji.

Rogers precizira cilj kojem teži svaka osoba. Taj cilj je "dobar život" (the good life).²⁶ Osoba teži dobrom životu, punom životu, pozitivnom životu. Rogers najprije govori što nije dobar život pa veli da on nije statično stanje bivstvovanja. On nije ni stanje sreće, ni stanje zadovoljstva, ni stanje kreposti. Dobar život nije ni stanje kojem se osoba prilagodila, a nije ni, psihološki rečeno, stanje reduciranih potreba ili osjećaja. "The good life" je za Rogersa usmjerenje prema potpunom funkcioniranju osobnosti, a ne nekakvo stanje. To je

²³ Usp. C. R. Rogers, *La terapia centrata...*, str. 308; C. R. Rogers - M. Kinget, *Psicoterapia...*, str. 154; B. Giordani, *La relazione...*, str. 60.

²⁴ Ovo "bezuovjetno" isključuje bilo kakvu uvjetovanost u smislu: ako, ukoliko, da ali, itd. Majka voli i cijeni svoje dijete jer je njezino..., a ne zato jer je ispunilo neka njena očekivanja.

²⁵ Usp. C. R. Rogers, *La terapia centrata...*, str. 142-145; C. R. Rogers - M. Kinget, *Psicoterapia...*, str. 178-195; B. Giordani, *La relazione...*, str. 71-74.

²⁶ Usp. C. R. Rogers, *On becoming...*, str. 183-185; isti, *La terapia centrata...*, str. 182-184; B. Giordani, *La relazione...*, str. 65-66.

"proces kretanja u smjeru koji ljudski organizam odabere onda kada ima unutarnju slobodu da krene u bilo kojem smjeru..."!²⁷

Rogers zatim govori o zdravoj osobnosti ili potpuno funkcionirajućoj osobi. Za Rogersa je to ona osoba koja je sposobna koristiti sve svoje sposobnosti, realizirati svoje mogućnosti i koja je sposobna usmjeriti se prema upoznavanju sebe i svojih iskustava. Takve osobe imaju, prema Rogersu, pet karakteristika osobnosti.

Prva i najvažnija značajka jest da takve osobe imaju otvorenost iskustvu ili doživljavanju. Potpuno su svjesne svojih osjećaja, ne potiskivaju ih nego djeluju na osnovu njih. Takva osoba je otvorena svim doživljajima ili emocijama, ali jer je "potpuno funkcionirajuća", nijedan doživljaj nije prijeteći i ne ugrožava sam po sebi njezinu osobnost.

Druga značajka funkcionirajuće osobnosti jest egzistencijalno življenje osobe. Riječ je o mogućnosti individuuma da u svakom času svoje egzistencije živi ispunjeno.

Treća značajka potpuno funkcionirajuće osobnosti jest organizmičko povjerenje koje na poseban način dolazi do izražaja u časovima donošenja osobnih odluka. Tada potpuno funkcionirajuća osobnost sluša samo svoje organizmičko iskustvo ili doživljavanje za donošenje tih istih odluka.

Četvrta značajka osobe koja potpuno funkcionira jest sloboda doživljavanja. Riječ je o subjektivnoj slobodi kad se individuum osjeća da je gospodar oblikovanja svoga života i svoga svijeta. Iako potpuna sloboda u izboru u biti ne postoji, ipak potpuno funkcionirajuća osoba djeluje slobodno u svojim postupcima.

Peto obilježje potpuno zdrave osobnosti je kreativnost. Osobe koje žive "the good life" kreativne su u idejama, postupcima, djelima, projektima. Rogers drži da takve osobe kreativno djeluju i na okolinu.²⁸

Iz rečenoga se može zaključiti da kod zdrave osobe i funkcionirajuće osobnosti postoji sukladnost između njihova vlastitog ja i doživljavanja. Takve osobe su otvorene prema iskustvu i zdravom funkcioniranju.

Osobe koje nemaju tih obilježja funkcioniranja postaju dezorganizirane osobnosti, jer njihov pojam o vlastitom ja nije u skladu s njihovim organizmičkim iskustvom. To ih može dovesti u neurozu pa čak i u psihozu.

5. RAZLIČITI NAČINI POSTAVLJANJA KOLOKVIJA

U psihologiji se kolokvij redovito upotrebljava kao instrument istraživanja i vrednovanja. Zato ovaj "razgovor u dvoje" i jest strukturiran prema jasnim i preciznim normama.

²⁷ C. R. Rogers, *On becoming...*, str. 187.

²⁸ Usp. Isto, str. 187-196; Također vidi: C. R. Rogers, *La terapia centrata...*, str. 186-195; A. Fulgosi, *Psihologija ličnosti...*, str. 291-293.

Razgovor, dijalog ili kolokvij zahtijeva tri stvari: valjanost, vjernost ili ustrajnost i osjećajnost prema sugovorniku u kolokvijju.

Različiti su oblici kolokvija koji se mogu postaviti. Misli se na: konverzaciju, diskusiju, intervju, ispitivanje, dijalog-monolog, pa sve do ispovijedi.²⁹

Nijedan od navedenih oblika susreta ne odgovara konceptu kolokvija Rogersove metode jer svi navedeni primjeri uključuju dominantnost, auktoritet, i zaštitništvo savjetodavca, dok je "savjetoprimac" u podređenoj, poslušnoj ulozi. Psihologija je davno nadišla takvu usmjerenost kolokvija i ističe da u dijalogu između dvije osobe trebaju biti prisutne uloge koje obadva sugovornika trebaju ostvariti.

U pogledu metodologije, postoje različiti načini uspostavljanja kolokvija pomaganja. Uglavnom se govori o tri tipa međuljudskih susreta koji se međusobno razlikuju prema usredotočenosti razgovora. Riječ je o dijalogu koji može biti usredotočen na savjetodavca, na problem, i na savjetoprimca.³⁰ Nas interesira treći tip kolokvija, ili kolokvij usredotočen na osobu sugovornika.

5.1. Kolokvij usredotočen na osobu

Ovaj treći način postavljanja kolokvija koji je usredotočen na sugovornika najbliži je psihoterapeutskoj praksi Rogersova usmjerenja. Možemo ga nazvati kolokvijem usredotočenim na osobu, usredotočenim na klijenta, usredotočenim na subjekt, što sve odgovara Rogersovoj "ne-direktivnoj" metodi ili "usredotočenoj-na-klijenta".³¹

U ovakvom kolokvijju dakle, središnja uloga je data sugovorniku u dijalogu. Obveza savjetnika je pokazati punu pažnju subjektivnosti sugovornika. Ovaj oblik kolokvija predstavlja kompletnu prednost osobe-sugovornika.

Da bi uspio u ovakvom susretu, savjetnik se može inspirirati Rogersovom idejom. Treba biti uvjeren da svaka osoba ima u sebi urođenu sposobnost vrednovanja i korigiranja vlastitog života. Prava uloga savjetnika je uspostaviti sa sugovornikom istinsko povjerenje i pomoći osobi da ima sigurnost "učiti" u samu sebe i otkriti vlastite konstruktivne energije.

Temeljni stav savjetnika je prvenstveno ohrabriti osobu da iskaže svoje osjećaje tokom kolokvija u punoj slobodi. Vođen empatijskim raspoloženjem, savjetnik će se koncentrirati samo na subjektivni svijet sugovornika, bez da traži "objektivno" rješenje.

²⁹ Usp. C. R. Rogers, *Psicoterapia di consultazione*, Astrolobio, Roma 1971. str. 23-33; B. Giordani, *La relazione...*, str. 87-88; A. Mercatali, *La persona umana. Principi teorici e aspetti metodologici*, La SA, Roma-Brescia 1980, str. 138.

³⁰ Usp. B. Giordani, *La relazione...*, str. 286-287.

³¹ Usp. C. R. Rogers - M. Kinget, *Psicoterapia...*, str. 20-22; R. Zavalloni, *La terapia...*, str. 180-184.

Uvjeren da u sugovorniku postoje svi potrebni uvjeti da dođe do najprikkladnijeg rješenja, savjetodavac će se osjećati gotovo nesposoban dati bilo koji savjet drugačije od onoga do kojega je došao sam sugovornik. Savjetnik će nastaviti sa stavom prihvatanja konačne odluke osobe, sasvim uvjeren da je odluka sugovornika baš ona prava odluka za vrednovanje egzistencijalne situacije i za usmjerenost u život.

U ovako postavljenom kolokviju, stavovi koji su bili uzeti i tehnike primjenjene sa strane savjetnika, sasvim se razlikuju od stavova i tehnika druga dva tipa kolokvija. Imajući prisutnu Rogersovu ideju, prisjetimo se da su kod Rogersa stavovi važniji od tehnika. Ti stavovi su: autentičnost, iskrenost, bezuvjetno prihvatanje i empatija³².

Ova raspoloženja savjetnika su nenadomjestiva u Rogersovom tipu kolokvija nazvanog "ne-direktivnim" ili "usmjerenim-na-klijenta."

APPLICATION OF ROGER'S "NON-DIRECTIVE" METHOD TO PASTORAL UPBRINGING

Summary

First the author presents the genesis and purpose of Carl Ransom Roger's theory on "one's own ego" or "self". Then he describes the development and improvement of Roger's "non-directive" therapy through the "client-centred" therapy up to the most recent stage called "the period of existentialists".

In the end of the first part the author comes to the following conclusion: since Roger's method has a positive connotation on human personality, therefore called humanistic, and since it recognizes the person's capacity of selfdeciding, selfrealization as well as the person's freedom to take action, the method may be helpful if applied to the field of pastoral upbringing.

³² Usp. C. R. Rogers, *La terapia centrata...*, str. 90; C. R. Rogers - M. Kinget, *Psicoterapia...*, str. 94; 110-115; R. Zavalloni, *La terapia...*, str. 77-79; 81-83.